

ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

О.В. Зазимко

В рамках постнекласичного підходу в психології визначені основні одиниці (критерії) дослідження процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду та специфіка життєвого досвіду особистості юнацького віку.

Ключові слова: особистісний досвід, юнацтво постмодерної епохи, критерії дослідження, особливості життєвого досвіду сучасного юнацтва.

В рамках постнеклассической подхода в психологии определены основные единицы (критерии) исследования процессов понимания и интерпретации жизненного опыта и специфика жизненного опыта личности юношеского возраста.

Ключевые слова: личностный опыт, юношество постмодерной эпохи, критерии исследования, особенности жизненного опыта современного юношества.

Within the post-non-classic approach in psychology, elicited were the main units (criteria) of research on the processes of understanding and interpreting of life experience, and described the specific features of young age individual's life experience.

Key words: personal experience, youth of postmodern age, research criteria, specific features of modern youth's life experience.

Проблема дослідження. Протягом всього свого життя, використовуючи свій життєвий досвід, людина будує та перебудовує власну ментальну модель світу, в якій відводить місце й самій собі. «Світ, в якому ми живемо, діємо, – це сконструйований нами свідомо, а частіше несвідомо, світ, до якого ми адаптовані і який є зручним та передбачуваним. Вихід з нього спричиняє нам масу засмучень, створює відчуття дискомфорту і бажання знову повернутись в звичний, обжитий «наш» світ.» [8, с.13]. Формою, а також і базою особистого досвіду є ментальна модель світу. Ця модель суб'єктивного відображення світу (картини світу) є тою рамкою, що фільтрує надходження нового досвіду, обумовлює ігнорування, неприйняття його, якщо він не вписується в наявну на певний час картину світу чи несе в собі загрозу її змін або руйнації. Такий досвід є потенційно небезпечним для подальшого

звичного функціонування сконструйованої на даний час моделі світу, тому лише в урізаному чи перепрацьованому вигляді, наприклад, за допомогою механізмів захисту [1], він здійснює вплив на динаміку ментальної моделі світу.

«Конструюємо ми дійсність другого порядку на основі культурних моделей, виходячи з свого досвіду – як особистого, так і досвіду спілкування з іншими» [8, с.13]. Саме тому найчастішою причиною нерозуміння між людьми в процесі їх взаємодії є розбіжності в сконструйованій ними дійсності другого порядку, або їхній ментальній моделі світу.

Авангардним віком, який вносить в соціальне та культурне життя суспільства зміни є юнацький вік. І хоча з цим твердженням, враховуючи сучасний економічний та особливо політичний стан розвитку нашої країни, багато хто посперечається, все ж таки юнацтво (в психологічній літературі частіше виділяються рання юність (старший шкільний вік – 14-15 – 17-18 років) і пізня юність в межах близько від 18 до 25 років, а інколи й до 30 років) провокує суспільні зміни. Це зміни, які в першу чергу відбуваються на духовному рівні розвитку суспільства, а саме – розвиток комп'ютерних технологій, які охопили всі сфери життя людини, здебільшого визначення тематики художніх фільмів та інших телефільмів, напрям розвитку рекламних повідомлень як найчастіші споживачі, хоча і не найбільш прибуткового сегменту ринку, та інше.

На даний час розвитку психологічної науки можна стверджувати, що досить повно вивчені соціальні і фізіологічні надбання цього періоду, які за даний час не були піддані значним змінам. Втім, емпіричні дослідження саме психологічних характеристик юнацького віку фрагментарні і застарілі. Відсутність в науковій літературі визначених систематизованих характеристик життєвого досвіду сучасного юнацтва зумовлює *актуальність* досліджуваної проблеми.

Метою дослідження є визначення загальних психологічних характеристик особистісного досвіду в юнацькому віці в рамках постнекласичного підходу. Досягнення мети передбачає вирішення наступних **завдань**: по-перше, з'ясування одиниць (критеріїв) дослідження процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду особистості в межах постнекласичного підходу, по-друге, встановлення психологічних особливостей життєвого досвіду сучасного юнацтва, яке живе в постмодерну епоху.

Ментальні моделі світу, які є формою життєвого досвіду особистості, містять як індивідуально-особистісне бачення світу, так і

загальну соціокультурну «серцевину», єдину для всіх членів тієї чи іншої соціальної групи або спільноти. Ментальні моделі є відносно стійкими утвореннями в межах однієї особистості, але досить мінливими у поколіннях, що протягом багатьох віків зумовлює непорозуміння «батьків та дітей». Сучасна досить швидка мінливість соціокультурної реальності ще більше ускладнює використання традиційних паттернів культури. Тому кожне нове покоління «створює» таку ментальну модель світу, яка дозволяє йому адекватно адаптуватися у світі та адекватно впливати на цей світ.

Кожна епоха має власного «героя свого часу», зміна культурних моделей соціуму провокує зміни у сприйнятті реалій світу кожною окремою особистістю, а отже, і саму особистість.

Прихильник теорії соціального конструктивізму американський психолог К. Герген, аналізуючи становлення сучасного розуміння особистості, у своїй праці «Переповнене Я» виділяє три історичні етапи якісно відмінних трактовок особистості. Перший етап розуміння особистості К. Герген пов'язує з епохою романтизму. Для нього характерна артикуляція поверхневого і глибинного рівнів, у якому криються неприборкані пристрасті, «внутрішня глибина» – несвідоме. Другий етап – становить модерне «Я», в якому на перший план розгляду виносяться не емоції, а переконання, думки, свідомі наміри й інші прояви «розуму». В ідеалі тогочасна особистість розглядається як відкрита і передбачувана. Третій (сучасний) етап розуміння особистості пов'язується з настанням епохи постмодернізму, яка змусила відкрити очі на нову інформаційну природу людини. Постмодернізм приніс з собою розмивання «замкнутої машини виробництва «Я модерну», появу і розвиток технологій соціального насичення (кількість, розмаїття і інтенсивність відносин, в які вступає «середня» людина протягом дня). Постмодерне «Я» населяється різноманітними «робочими образами», що пропонують різновекторні моделі поведінки, думок тощо, з'являються «можливі Я», якими людина хоче або не хоче бути, що визначають її місце в житті і, у найширшому сенсі, її зміст. Постмодерне Я втрачає свою цілісність і завершеність, розпадаючись на можливі, запозичені з культури фрагменти ідентичності, що, взагалі зафіксовані в мистецтві й масовій культурі.

Так, К. Герген робить висновок, що пошуки сучасних психологів єдиного і щирого «Я» – це лише погоня за примарою, успадкованою з попередньої епохи. Разом з тим, саме відсутність єдиного центра, що формує ідентичність, цілісність «Я» забезпечує

простір для «усеосяжної рефлексивності», оскільки людині епохи постмодерна не залишається нічого іншого, як стверджуватися в житті, рефлектуючи над своїми власними примхами. [Цит. за 4, 38-40].

Таким чином, змінюється не лише розуміння особистості, а й сама особистість. Причому, чим разючіше змінюється реальний світ, а саме інформаційні технології (прямий ефір телебачення, мобільні телефони, мережа «Інтернет» та інше про що, принаймні, 50 років назад і гадки не мали) тим швидша динаміка змін в індивідуальних людських ментальних моделях світу, а отже, і змістовній наповненості структури особистості.

Мінливість ментальних моделей світу в поколіннях зумовлюється не лише соціальними та культурними змінами середовища існування людини (зовнішні чинники ментальних утворень), а й наявними у людини інтелектуальними ресурсами, які пов'язані з особистісними властивостями людини та за допомогою яких вона структурує свій життєвий досвід. Насамперед щодо внутрішніх чинників ментальних утворень з визначеної проблеми дослідження нас цікавлять особливості процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду особистістю з погляду постнекласичного підходу.

З цією метою на основі аналізу літератури, в якій наводиться опис особливостей світосприймання людей постмодерної епохи, були з'ясовані одиниці дослідження процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду особистості. Зазначимо, що життєвий досвід можна досліджувати враховуючи їх семіотичний та комунікативний механізми [9].

Сучасний постмодерний світ, як вказується в багатьох сучасних філософських працях та роботах присвячених мистецтву й архітектурі, втрачає свою глибину. Відмова від моделей глибини в суспільстві відбувається поступово. Спочатку були діалектичні (причинно-наслідкові) моделі сутності та явища, які обов'язково супроводжувались певною ідеологією чи хибною свідомістю. Яскравим прикладом таких моделей в психології є біхевіористична модель. Потім з'являються психоаналітичні моделі прихованого та явного. На зміну глибинним моделям приходять і в деяких своїх аспектах існують далі – екзистенціалістські моделі автентичності й неавтентичності, героїчна і трагічна тематика яких з такими іншими протиставленнями, як відчуження та невідчуження, також зазнає краху в постструктуральній чи постмодерній період. І наостанок, як пророкує Ф. Джеймісон, з'являється модель відмови від важливого семіотичного протиставлення означника та

означуваного. На зміну цим моделями приходять головним чином концепція практик, дискурсів і текстуальної гри. [2, с. 34]. Універсальна практика сучасності, на думку Ф. Джеймсона, – пастиш (порожня іронія), окрім неї також виділяються практики текстуального чи шизофренічного письма, за якими відбувається розпад у ланцюгові означування. Адже, за твердженням Сосюра, значення – це не безпосередній зв'язок між означником та означуваним, між матеріальністю мови чи іменем з одного боку та референтом чи поняттям з другого [Цит. за 2, с. 49]. Тож, «світ втрачає свою глибину, загрожуючи перетворитись на блискучу поверхню, стереоскопічну ілюзію, наплив позбавлених щільності кінообразів» [2, с.55].

Таким чином, першою одиницею дослідження процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду особистістю є *глибина-плотність його образів*.

Наступною одиницею аналізу, яка безперечно пов'язана з попередньою, є *взаємозалежність, взаємопов'язаність подій минулого, теперішнього та планів на майбутнє (темпоральність)*. Розпад в постмодерний період темпоральності раптово звільняє теперішній момент часу від будь-якої діяльності та пов'язаних з нею переживань. Теперішнє набуває ізольованості, втрачаються його причинно-наслідкові зв'язки з минулим, і, як наслідок, унеможлиблюється планування майбутнього. Дане твердження характеризує не лише постмодерне мистецтво, а й окремі стани (необов'язково хворої на шизофренію) особистості. Успішне навчання в школі, отримання спеціальності, не завжди гарантує працевлаштування молоді людини; незабезпеченість житлом та іншими матеріальними статками стримує її від створення сім'ї і перспективного планування життя. Нереклексивне теперішнє унаслідок своєї ізольованості «захоплює суб'єкта такою яскравістю, про яку неможливо розповісти, яка по суті підсилює матеріальність сприйняття ...» [2, с. 50].

В постмодернізмі – у центрі уваги, як стверджує В. Підгаєцький, – не минуле людей, а «паралельна реальність» або «паралельне минуле» [5]. Звертання до минулого, за Ф. Джеймсоном є імітуванням мертвих стилів, говоріння за допомогою всіх масок і голосів [2, с. 39]. Тобто, логіка симулякра досить помітно впливає на те, що в часи модернізму було історичним часом. Ця логіка характерна переважно для соціально-культурного досвіду, який поповнює життєвий досвід особистості.

Психологічні течії по-різному визначали пріоритетну вагомість того чи іншого етапу життя людини на її особистісний розвиток.

В напрямках глибинної психології стверджується, що істинні причини вчинків людини криються в її минулому і тому акцент ставиться на реконструкції прожитого суб'єктом життєвого шляху. Втім, безперечний на сьогодні факт, що цінність минулого лише в інтерпретації його через призму теперішнього. Минуле існує лише в тому вигляді в якому людина формує його в теперішньому.

В рамках поведінкових напрямів не надається великої уваги минулому особистості, поведінкова терапія пропонує аналіз актуальної ситуації з усіма її чинниками та пропонує засоби вирішення проблеми клієнта за принципом «тут і тепер».

Персоналістичні напрями на противагу глибинним орієнтовані на роботу зі структурою цінностей людини, з її життєвими планами та перспективами.

Орієнтири людини на майбутнє частіше вказують на приховані людиною теперішні смисли, вони менш відрефлектовані і тому більш щирі. Тому, техніки, спрямовані на розкриття прихованої чи не повністю усвідомленої (неструктурованої) особистісної інформації, містять прийоми виявлення перспектив цієї особистості. В діловій практиці такі прийоми досить часто використовуються при наймі людини на роботу, при укладенні договору тощо.

Людина завжди ставить перед собою певні цілі, завдання, прагнучи їх досягти, і тим самим наблизитися до свого ідеалізованого образу «Я», ідеалізованого майбутнього. Тому майбутнє визначає нинішнє ідеальне «Я» чи ідеальні прагнення. Втім, чим більш структуроване майбутнє, тим більш залежною ригідною є поведінка людини в теперішньому (релігійність, професійне самовизначення). Людина може стати рабом своїх планів, які не коректуються сьогоднішнім. Скерованість на майбутнє робить людину більш піддатливою до стресів та зменшує відкритість її досвіду.

Наративні техніки, що спрямовані на визначення перспективи передбачають оволодіння навичками побудови уявної картини взаємозв'язку життєвих подій і перенесення цієї картини на майбутнє. Звернемо увагу: оволодіння навичками (теперішній час, реальність), а не лише передбачення наслідків.

Отже, третьою одиницею дослідження процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду особистістю є *уніфікованість-диференційованість нинішнього*. Враховуючи швидку мінливість

та розмаїття сьогоденного світу, інтелектуальна обробка різних в плановому відношенні ситуацій і подій соціокультурного та власного життя (які досить часто не мають ніяких структурних зв'язків) відбувається фактично одночасно в тісному їх зв'язку і переплетінні. Ф. Джеймісон ілюструючи такий новий спосіб осмислення, наводить приклад творчості Нам Джун Пайка, який розташовує телевізійні екрани на віддалі один від одного посеред густої рослинності або блимає ними зі стелі дивними відеозобрами, які нескінченно повторюють заздалегідь встановлені послідовності чи петлі зображень, що асинхронно демонструються на різних екранах. Спонтанно глядачі концентруються на одному екрані, неначе послідовність зображень на ньому сама по собі має цінність. А постмодерний глядач покликаний робити неможливе: «дивитись на всі екрани одразу» [2, с. 54].

Для досвіду в теперішньому часі в постмодерні за Ф. Джеймісоном характерні: 1) комодифікація (перетворення явищ та процесів на товар); 2) площинність чи відсутність глибини (нова поверховість); 3) об'єктивність світу у вигляді фотографічного негативу (множина текстів чи симулякрів та диспозицій суб'єкта) [2, с. 30-31].

Наступною одиницею аналізу процесів розуміння та інтерпретації особистісного досвіду може бути *емоційність переживання подій*. Для людини епохи постмодерну, за твердженнями дослідників, характерна деяка притупленість емоційних переживань. Людина «не цілком позбавлена почуття, а радше те, що такі почуття – які слідом за Ж.-Ф. Лютаром, можливо, доцільніше і точніше називати «інтенсивностями» – нині вільно плавають, є імперсональними і схильними підпорядковуватися специфічному різновидові ейфорії» [2, с. 36]. Інтенсивності теперішнього моменту, як стверджує Ф. Джеймісон, проявляються в негативних барвах: тривога і втрата реальності, та позитивних – ейфорія й висока, збуджувана чи галюциногенна інтенсивність [2, с. 50].

Остання одиниця аналізу, яку ми виділяємо на даний час розробленості роботи, є *технології та практики інтерпретації життєвого досвіду*. Інтерпретація життєвого досвіду є суб'єктивним процесом тлумачення подій в особистісному та соціально-культурному контекстах. «Розуміння та інтерпретація соціокультурного досвіду ведуть до створення власного внутрішнього світу особистості, власної реальності» [10, с. 4]. Широта розуміння та інтерпретації особистісного досвіду, яка почасти забезпечується враху-

ванням його подієвої хронології, збагачує його та забезпечує повноцінне становлення особистості.

Розпад в постмодерному періоді темпоральності призводить до того, що часові детермінанти та синтагматика здебільшого втрачаються при рефлексії досвіду. Інтенсивності набирають простір та просторова логіка: «... наше повсякденне життя, наш психічний досвід, наші культурні мови нині підпорядковані категоріям простору, а не категоріям часу, як це було у попередній період високого модернізму» [2, с. 37].

Таким чином, особистість поступово втрачає здатність до породження особистих нарративів, здебільшого продукуються, як вказує Н. В. Чепелева, квазінаративи (особистісні міфи), що не є результатом осмислення індивідуального та соціокультурного досвіду, а «проковтуванням» зразків, які породжуються ЗМК та зчіплюються між собою за мозаїчним принципом [10, с. 9]. В постмодерних практиках інтерпретації життєвого досвіду домінує еkleктичний принцип поєднання не завжди усвідомленої інформації, або як говорить Ф. Джеймісон, практики сучасності базуються на «самовдоволеному еkleктизмі» [2, с. 40].

Проаналізовані чинники в крайніх негативних для становлення особистості постмодерних проявах притупляють, якщо не сказати вимикають, дієву функціональність процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду особистістю. В такому разі саме поняття «особистість» втрачає свій зміст. Проте, герменевтична культура людини, яка набувається в процесі навчання та виховання, зокрема забезпечує побудову та поглиблення ментальної моделі світу, зміни в якій і призводять до розвитку самої особистості.

Основою на методологічних положеннях специфіки розуміння особистості в рамках постнекласичного нарративного підходу, розроблених Н. В. Чепелевою (2009), спробуємо встановити психологічні особливості життєвого досвіду юнацтва постмодерної епохи.

Однією з його характеристик може бути **лабільність, динамічність моделі (сценарію) власного життя залежно від змін соціокультурного контексту**. В цілому процес світової акультурації призвів до зникання тенденції прагнення до загальних високих ідеалів, дотримання загальних соціальних і культурних норм. Метарозповіді, якщо вживаються, то лише з пафосним чи саркастичним підтекстом. Особливий інтерес в суспільстві стали викликати не біографії «метрів світу сього» чи людей з їх близького

оточення, які смисл свого існування вбачають у засвідченні подій і контекстів з життя видатних осіб, а автобіографії «середньої маленької людини». Такі приклади засвідчує так звана «наївна література», публіцистика, непрофесійні журнальні твори тощо. Отже, як вже зазначалось вище, в світовій культурі домінує «фрагментарний досвід», який характеризується переривчастістю і еkleктизмом.

Особистість в юнацькому віці знаходиться на стадії становлення, в безперервних пошуках власних перспектив та умов самореалізації. Для повноцінного її розвитку характерна наявність як особистісного ідеалу, так і ідеалізованого сценарію власного життя, який вона сьогодні у своїх розповідях «приміряє на себе». Синтезована (збірна) узагальненість і динамічність відносно соціально-культурного контексту, а не конкретність і стабільність ідеального образу життя, робить людину чуттєвою і лабільною до зовнішніх впливів. Чим більш структуроване майбутнє, тим більш залежною і ригідною є поведінка людини в теперішньому. Так, звуженням моделі власного життя є навіть попереднє (в шкільні роки) професійне самовизначення. За період юнацького віку відбувається найбільш швидко звуження життєвих перспектив особистості: спеціалізація в старшій школі, вступ до певного вузу, освоєння певної спеціальності, влаштування на певну роботу, створення сім'ї тощо.

Одним з критеріїв зовнішнього прояву даної характеристики можуть бути логічні (з часовою послідовністю), незаангажовані та невимушені (у усній розповіді без довготривалих пауз) продовження розпочатих розповідей.

Іншою характеристикою є **відносна незалежність від навколишнього культурно-соціального контексту та загальноприйнятих дискурсивних практик**. Я-концепція вибудовується на основі загальнокультурних, національно-родових, особистісних історій. Ю. Лотман наголошував, що людина стає людиною лише переборюючи внутрішні відмінності від собі подібних за допомогою мовлення, усного і письмового. Індивідуальність завжди схожа і водночас відмінна від інших.

В юнацькому віці особистість усвідомлює та привласнює особистий життєвий досвід. Встановлено, що в юнацькому віці відбувається процес «відокремлення себе від Іншого». Можна допустити, що даний процес є одним з критеріїв особистісного зростання в юнацькому віці. Тобто, чим вищий рівень розвитку особистості,

тим більше її тексти будуть зорієнтовані на «внутрішнього Іншого», а з іншого боку, тим більше буде визнаватись незалежність «зовнішнього Іншого». Тобто це процес визнання незалежності власної історії від історій інших осіб та безвідносно щодо власного досвіду сприйняття інших історій. Формування самоцінності власної особистості в юнацькому віці відбувається паралельно визнанню ціннісних переваг інших осіб [3].

Звернемо увагу ще й на те, що для більшості юнаків та дівчат теперішній час існує в більш згорненому вигляді, ніж минулий (для одних осіб) чи майбутній (для інших). Насичення теперішнього часу різнобарвною подієвістю забезпечує більш повноцінне його переживання та переопрацювання.

Зовнішньо дана характеристика проявляється в явно вираженій авторській позиції тексту наративу, конгруентному стані при його викладенні, а також визнанні за Іншим його досягнень, які не властиві самому оповідачеві тощо.

Наступною характеристикою життєвого досвіду в юнацькому віці є **відчуття власного місця у глобальній соціально-культурній системі**. Наявність відчуття особистісної, соціальної та інших ролей характеризується усвідомленням власної включеності в соціально-культурний контекст та визнання можливості існування інших життєвих історій. Кожна людина приймає готову стандартизовану схему культурного зразку, що вручається їй предками, вчителями і авторитетами і на її основі виробляє індивідуальну ментальну модель світу. Комплексна діалектика репрезентації світу, за Лаканом, включає уявний, реальний та символічний його аспекти.

Особистісне зростання в юнацькому віці характеризується визначенням власних життєвих ліній, взаємопов'язаність яких проявляється в різних станах взаємодії смислових утворень (хаотичному, злитому чи структурному). Процес пошуку сенсу власного життя передбачає врахування не лише реальної та уявної власної соціальної ролі в суспільстві, а й її символічного контексту.

В текстах наявність трьохмоментного відчуття власної значущості відображається як в наявності інших дійових осіб, їх взаємодії з автором так і метафоричного опису власного впливу на ті чи інші події.

Усвідомлення унікальності власного життя, яке розповідається як неповторна індивідуальна історія, вписана в соціокультурний і історичний контекст – є наступною характеристикою життєвого досвіду в юнацькому віці.

В період юнацтва продовжується дослідження способів самопрезентації на основі сприйняття, розуміння себе, інших, світу в цілому. Відбувається подальше звуження щілини між екзистенційним особистісним досвідом і науковим реальним знанням (узгодження їх навряд чи можливе взагалі). В. А. Роменець вказував, що «індивідуальна переробка вражень ... здається, начебто далеко відводить людину від дійсності. Проте цей відхід є водночас і проникнення в дійсність» [6, с.63]. В цьому віці визначаються більш об'єктивні цінності і смисли власного існування, які концептуалізуються не лише на рівні моральних суджень (байдуже, добре, погано), а й на рівні причинно-наслідкового осмислення темпоральних аспектів власної історії (минулого, нинішнього та перспективності майбутнього).

В плані особистісного зростання в юнацькому віці, як вже зазначалось, відбувається процес «відокремлення себе від Іншого», тобто визнається незалежність власної історії від історій інших осіб, та безцінкове відносно власного досвіду сприйняття інших історій. Формування самоцінності власної особистості відбувається паралельно визнанню ціннісних переваг інших осіб.

Для будь-якої особистості, як і для особистості в юнацькому віці зокрема, властива **відкритість новому досвіду**. Дана характеристика є результатом рефлексії в першу чергу теперішніх подій, а також минулого досвіду з перспективою на майбутнє. Особистість усвідомлює власний досвід, а також привласнює (приміряє) на основі осмислення соціокультурний досвід. Чисельність «можливих Я» в молодій людині вказує на відсутність особистісної цілісності і завершеності, але визначає в широкому розумінні сенс життя. Такі «можливі Я», найчастіше запозичені з масової культури та від значущих близьких, є фрагментами ідентичності особистості. Кількість культурних ресурсів для самоздійснення в сучасному світі перевищує можливість (здатність) особистості до вибору власної ідентичності.

Відсутність єдиного центру особистості в юнацькому віці не розбалансовує особистість, а забезпечує простір для більш широкої рефлексії, а отже і самовизначення.

В розповідях відкритість новому досвіду характеризується наявністю декількох сюжетних ліній, незакінченістю тексту, в усній оповіді можуть мати місце неоднозначні паузи.

Індивідуальність не може існувати без **творчого ставлення до навколишніх дискурсивних практик**, збагачення їх формаль-

ними, і смисловими компонентами. Будь-який реінтерпретований новий досвід входить у загальну систему особистісного досвіду і пов'язаний з процесами інтерпретації та розуміння за допомогою дискурсивних практик. Дискурсивні практики забезпечують можливість переходу досвіду в умови життя. Особистість має можливість самостійно обирати ту або іншу дискурсивну практику, що є творчим її самоздійсненням. Ще одна функція творчого ставлення до дискурсивних практик – це утримання всіх елементів, що відбивають і виражають «Я», у рамках деякої цілісності, яку виконує нарративна практика, що зовні виражається цілісністю та оригінальністю тексту. Творче ставлення може проявлятися в порушенні канонів класичних дискурсивних моделей, і містити не лише вияв «Я», але й ставлення автора до власного тексту [4].

Відповідальність за власні історії (тексти), тобто відношення до них «як до своїх», характеризує рівень особистісного зростання в юнацькому віці. Особистість рефлектує власні тексти, їхню якість, відповідність задуму тощо. На відповідальність вказує ступінь активності особистості при керуванні власним смисловим простором, її здатність впливати на дискурсивні практики, а не пасивно «піддаватися» їм. Дана характеристика також може проявлятися за певних змін обставин в переосмисленні переструктурованні власного життєвого досвіду, а отже і власної ментальної моделі світу. Критерієм даної характеристики в тексті є дієслова, що виражають дію від першої особи.

Перспективою даного дослідження є визначення впливу процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду на особистісне зростання в юнацькому віці.

Висновки. Формою і базою життєвого досвіду особистості є ментальні моделі світу. Ментальні моделі світу є відносно стійкими утвореннями в межах однієї особистості, але досить мінливими у поколіннях, що зумовлює актуальність емпіричних досліджень психологічних характеристик сучасного юнацтва.

Мінливість ментальних моделей світу в поколіннях зумовлюється не лише соціально-культурними змінами середовища існування людини (зовнішні чинники ментальних утворень), а й наявними у людини інтелектуальними ресурсами, які пов'язані з особистісними властивостями людини та за допомогою яких вона структурує свій життєвий досвід.

Насамперед такими інтелектуальними ресурсами є процеси розуміння та інтерпретації життєвого досвіду особистістю. Дослі-

дження психологічних характеристик життєвого досвіду сучасного юнацтва повинно відбуватись в рамках постнекласичного підходу в психології.

Визначення одиниць дослідження процесів розуміння та інтерпретації життєвого досвіду в крайніх негативних для становлення особистості проявах епохи постмодернізму притупляють дієву функціональність визначених процесів. Тому визначення специфіки розуміння та інтерпретації життєвого досвіду в юнацькому віці повинно проводитись з врахуванням специфіки життєвого досвіду постмодерного юнацтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грановская Р. М., Березная И. Я. Интуиция и искусственный интеллект. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1991. – 608 с.
2. Джеймисон Ф. Постмодернизм, або Логіка культури пізнього капіталізму. – К.: Видавництво «Курс», 2008. – 504 с.
3. Зазимко О.В. Особенности самовыражения посредством презентации Другого // [Електронний ресурс]: Тези доповідей Міждисциплінарної науково-практичної конференції «Технології інтелектуальної діяльності» – Київ, лютий 2009р. Режим доступу: <http://www.psu-science.com.ua/departament/texty/konf0902>.
4. Масієнко Ю. О. Структурно-динамічні ознаки «я-тексту» особистості. – дис.канд психол.н. – 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. – 253 с.
5. Підгаєцький В. Модернізм і постмодернізм: уявне минуле чи інваріантне майбутнє? // Україна Модерна. – Львів, 2000. Ч. 5. – С. 289-316.
6. Роменець В.А. Психологія творчості. – К.: Вища школа, 1971. – 248 с.
7. Смульсон М.Л. Нарратив и ментальная модель мира // Проблемы психологической герменевтики / Под ред. Н.В.Чепелевой – К.: Издательство Национального педагогического университета им. Н.П. Драгоманова, 2009. – С.172-181.
8. Чепелева Н.В. Исходные теоретические положения психологической герменевтики // Проблемы психологической герменевтики / Под ред. Н.В.Чепелевой – К.: Издатель-

- ство Национального педагогического университета им. Н.П. Драгоманова, 2009. – С.9-24.
9. Чепелева Н.В. Социокультурные факторы понимания и интерпретации личного опыта // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / За ред. Н.В.Чепелевої. – Т.2, вип. 3. – К.: Міленіум, 2005. – С. 6 – 13.
 10. Чепелева Н.В. Розуміння та інтерпретація соціокультурного досвіду в контексті постнекласичної парадигми // Наукові студії із соціальної та політичної психології / Зб. статей. – Вип. 22 (25). – К.: Міленіум, 2009. – С. 3-11.